

“Els fets parlen: l'estat ha crescut”

El sociòleg James Petras (Boston, 1937) és professor d'ètica política a la Universitat de Binghamton, Nova York, i actualment assessora el Moviment de Treballadors Sense Terra, a Brasil, i la Federació Camperola de Paraguai, a més de col·laborar amb el moviment Zapatista mexicà. Antic assessor de la 'Unidad Popular' xilena (1970-73) i del PASOK grec (1982-85), és una de les veus més conegudes del moviment antiglobalització.

Parla pausadament i ordenada. Amb una agenda atapeïda i una horeta escassa per a l'entrevista, cal anar al tall. James Petras, però, es pren el seu temps per a les respostes. Li agrada explicar-se, i es nota. Any i lloc de naixement?

—Es pot dir que tinc orígens lesbians, perquè sóc fill de pares immigrants de Grècia, de Lesbos. Vaig néixer l'any 1937 en una ciutat industrial dels EUA, al nord de Boston. Va ser molt important l'educació de la meva mare, que a Grècia era mestra i, a diferència de la majoria d'immigrants, tenia prou nivell cultural. Ella ens va fer créixer sense complex d'inferioritat davant de la cultura anglosaxona. Mai no vam sentir, per tant, la necessitat de sobrecompensar, de ser més americans que els americans.

—Aquí li va néixer l'esperit crític?

—Això va implicar tenir una visió intuïtívament crítica de la cultura nord-americana. Sabíem que no era la millor de totes les civilitzacions, i crec que això és important. Un altre fet que cal tenir en compte és que la meva mare, que havia nascut sota l'imperi otomà de Turquia, ens explicava experiències de la lluita antiimperialista des de l'angle del nacionalisme grec. A part d'això, no hi ha grans coses, en la meva joventut, fins que vaig anar a la universitat.

—Que va ser gràcies a un bacallà...

—Sí, sí... [riu]. Havia començat a treballar amb els meus pares a catorze anys. A la peixateria. Fins que un dia que m'havia alçat molt dematí, en comptes d'un bacallà em vaig tallar els dits. Mira, els tinc torts, des d'ales-

hores. El meu pare em va dir que potser seria millor que estudiés.

—Diu que el pas per la universitat va ser clau en la seva trajectòria.

—La clau, sobretot, me la va donar un professor de la Universitat de Boston, que em va recomanar de marxar a fer el postgrau a Califòrnia, a Berkeley. Als anys cinquanta, Boston era una ciutat de guetos ètnics, molt tancada, molt influïda per l'església catòlica reaccionària. Vaig marxar a Califòrnia per respirar aire fresc.

—I en va trobar?

—De seguida em van agradar els cafès, la lectura de poemes, l'ambient de llibertat. L'única frustració estava en la universitat: vaig trobar que molts dels professors —i dels estudiants— eren poc crítics. Hi tenia confrontacions intel·lectuals i em va sorprendre que s'ho prenguessin malament; se sentien ofesos. Primer et conviden a tenir una visió crítica i mentre apliques la crítica als altres tot va bé; quan ho fas a classe, però, la cosa canvia. Després, en allò que es va anomenar la “nova esguerra”, vaig participar com a dirigent estudiantil en les grans mobilitzacions de Berkeley, que van ser el detonant per a tot el país.

—Era una època moguda...

—Vam paralytitzar les universitats amb les primeres vagues generals; vam entrar en la lluita pels drets dels negres, Vietnam... Després vaig anar a Xile per escriure la meva tesi en un moment d'anticipació del Govern d'Unidad Popular. Aquell va ser un bon període. El millor, en molts sentits. Així és com em vaig convertir en activista, escriptor, acadèmic, intel·lectual... En aquella època era fàcil combinar papers i trencar les restric-

“Hi ha hagut una capitulació vergonyosa dels intel·lectuals d'esquerres. No havien plorat per la mort d'infants a l'Iraq però, indignats, donaven suport a la guerra de l'Afganistan”

cions macartistes. A les universitats vam obrir espai perquè hi poguéssim entrar a treballar gent d'esquerra.

—I actualment?

—Als EUA sempre hi ha hagut anades i vingudes. Hem tingut períodes de mobilització, com el de la gran onada que hi hagué des de començament dels seixanta fins al 1972. Després, molta gent es va desplaçar cap a la política electoral, a favor d'un candidat demòcrata aparentment progressista. Teníem una oposició forta però que no es va institucionalitzar. Molta gent deixà d'actuar. Val a dir que vam aconseguir abaixar el pressupost militar i exercir una pressió molt forta contra qualsevol intervenció militar. I teníem la il·lusió que la victòria era més sòlida, i no transitòria. Amb Jimmy Carter, a partir de 1977, es comença a preparar el camí per a la remilitarització dels EUA i l'intervencionisme. Carter tenia un discurs demagògic i va saber utilitzar una imatge de defensor dels drets humans: va rebre el suport de la gent progressista, el canalitzà cap a la remilitarització i, gradualment, generà un ambient propici per a l'arribada de Ronald Reagan.

—I què se n'havia fet, de la contestació interna?

—En el tema de l'Afganistan, per exemple, ara sabem que la intervenció nord-americana de suport als fonamentalistes va començar abans de la presència soviètica: ells van crear les condicions que forçaren el Govern afganès a demanar que hi entressin les forces soviètiques. Aquest era, confirmat pel principal assessor de Carter, el pla nord-americà. Sota el règim esquerrà filosoviètic, les dones es van treure el burka per primera vegada, es van educar, van entrar en massa a les universitats... I ara ningú, ni tan sols la RAWA [Associació Revolucionària de Dones de l'Afganistan], no parla d'aquest període. Encara pitjor, moltes feministes dels EUA van donar suport a la intervenció nord-americana i van condemnar la soviètica. I les forces que tenien l'aquiescència del món occidental eren els pitjors fanàtics antifemenins. Cal deixar constància que el retrocés comença amb la intervenció finançada pels EUA i l'Aràbia Saudita; que ara els EUA es queixin dels talibans i de les restriccions sobre les dones és una hipocresia mundial històrica.

—Vostè ha afirmat que, pel que fa al Govern dels EUA, si no hagués existit l'11 de setembre del 2001, l'haguessin hagut d'inventar.

—Exacte. L'11 de setembre ha estat un pretext per revertir el declivi relatiu de l'estat nord-americà al món. Amb el deteriorament de la posició econòmica respecte d'Europa, el desgast dels règims clients de l'Amèrica del Sud, etc., el “nou ordre mundial” de Bush pare es desintegrava. Ara, amb aquesta actuació unilateral, els EUA diuen a Europa que no estan disposats a compartir res. La massacre de l'Afganistan forma part d'una ofensiva generalitzada amb el projecte de subordinar la Unió Europea al lideratge nord-americà.

—I com va afectar l'11-S en l'àmbit intern?

—La màquina de propaganda passava contínuament imatges de les torres i va crear el trauma intern a base de repetir: “tots els terroristes que hi

ha als EUA són sota el teu llit”. Després d'un moment de remuntada de les mobilitzacions progressistes, la campanya de l'11 de setembre ha generat una capitulació total i vergonyosa dels intel·lectuals d'esquerres. Els mateixos que no havien plorat per la mort d'infants a l'Iraq van donar suport, indignats, a la guerra a l'Afganistan. Ara, a més, ens encaminem a una guerra permanent: aviat actuaran sense cap pretext i en direm guerra preventiva (de fet, Bush ja ha posat els papers sobre la taula amb una llista de set o vuit països susceptibles d'esdevenir objectiu).

—Creu que els EUA tenen capacitat per mantenir tants fronts oberts?

—És la gran contradicció. Sobretot, perquè estenen l'imperi sobre fonaments econòmics molt precaris. L'extensió militar no és sostenible, perquè no genera beneficis més enllà de la pròpia indústria. A més, els EUA tenen un dèficit extern desmesurat que, per compensar les incapacitats de l'exportació, depèn dels fluxos econòmics que li arriben de l'estranger: si anualment no hi entren 500.000 milions de dòlars, la moneda s'ensorraria. L'economia nord-americana, malgrat que té molta presència en el món, no té capacitat de generar una producció interna que sostingui el nivell d'intervenció mundial.

—I la intervenció també genera reaccions...

—La sobredominació genera cada vegada més malestar entre els aliats i, el que és més important, una polarització interna en aquests estats que és desfavorable als EUA: només hi tenen suport minoritari. L'oposició als EUA a l'Amèrica Llatina és molt forta: el model que imposen ha fracassat; tants ajustaments i privatitzacions no han generat cap base social de suport a la dominació nord-americana ni als seus règims clients. Cada vegada estan més desprestigiats: a l'Argentina han fet fallida; al Brasil les enquestes mostren que Cardoso mai no supera el 25%; Novoa [Equador] és molt impopular; Fox cau verticalment a Mèxic, etc.

—En l'actual procés de mundialització, quin paper representa l'estat?

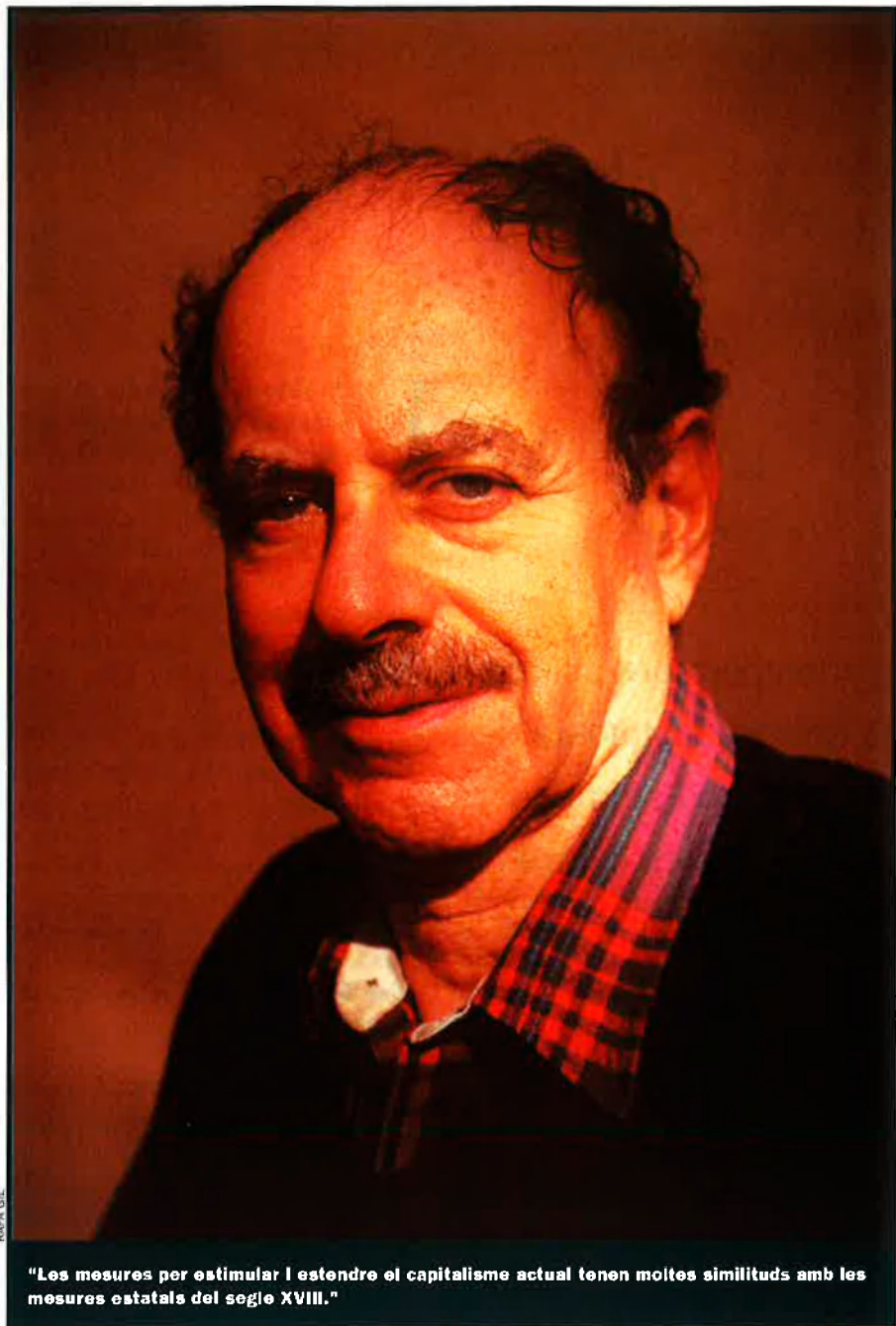
—Wallerstein, que parla del declivi de l'estat, és col·lega, però les seves teories no tenen res a veure amb la realitat. Està completament equivocada, i els fets parlen per si sols. L'estat ha crescut: ara hi ha més despeses estatals que mai, més intervenció en la política exterior i interior que mai. El que passa —i Wallerstein no ho pot entendre perquè està ficat en un esquema abstracte— és que el que ell anomena “sistema mundial” —que no té cap personalitat i on el subjecte sempre està subordinat al mercat— és del tot absurd. Ara el nou estatisme intervé de manera més monolítica a favor de les classes dominants. Hi ha una relació simbiòtica entre mercat i estat, on les multinacionals depenen de l'estat i l'estat funciona en interès de les multinacionals a la seva manera.

—És la fi del liberalisme?

—El liberalisme és un concepte relatiu. Si el prenem des de l'angle doctrinari, mai no havia existit, perquè l'estat sempre hi és present subvencionant les investigacions que fan servir les multinacionals, intervenint en llocs conflictius, canalitzant diners a les institucions financeres, etc. De fet, Banc Mundial, Fons Monetari Internacional, etc., que als anys noranta es presentaven com a institucions multilaterals, són expressió dels governs imperialistes amb els quals mantenen un llaç estructural. Cal desfer la ficció en què havien caigut els moviments d'oposició, que pensaven que eren ens autònoms dels estats.

—Vostè situa el món en un moment de transició.

—Sí. De l'imperialisme liberal al neomercantilista: les mesures per estimular i estendre el capitalisme actual tenen moltes similituds amb les mesures estatals del segle XVIII. Estat i militarisme són part integral per aconseguir la dominació. Això sí, cal tenir present que hi ha diferents configuracions per a l'estat imperial (Europa actua més sobre la base econòmica, mentre que els EUA també hi combinen poders militars) com són diverses també les del Tercer Món. Pel que fa als EUA, han llançat una política que combina el lliure mercat per als països

“Les mesures per estimular i estendre el capitalisme actual tenen moltes similituds amb les mesures estatals del segle XVIII.”

que volen dominar, proteccionisme cap a les indústries pròpies no competitives i exclusió d'Europa i Japó dels mercats que li interessin (Amèrica Llatina i Orient Mitjà, particularment).

—És conscient que, als Països Catalans, les seves anàlisis generals poden quedar desvirtuades per afirmacions concretes sobre la pròpia realitat com ara les que ha publicat sobre el que anomena “tirania lingüística de l'elit catalana”?

—Jo crec que afirmar el dret d'autodeterminació no implica per força la seva realització. Mai no he estat a favor del principi d'autodeterminació com a universal, cal analitzar-lo en cada context en relació amb altres drets.

I s'han de respectar els drets dels castellanoparlants que ara no poden rebre una educació en la seva llengua.

—...

Núria Cadenas